

УДК 378.14

**КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЇ І ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ
СИСТЕМИ ОПИТУВАННЯ**

Поповський Юрій Борисович
м.Вінниця

У статті розглянуто питання про використані у дослідженнях компоненти (мотиваційно-цільовий; когнітивний; організаційно-практичний; результативний), критерії (ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності, рівень оволодіння, засвоєння й оперування студентами фаховою

термінологією, наявність у студента інтегрованої сукупності умінь, знань та навичок, опанування студентами навчальних програм з фахових дисциплін) та показники готовності майбутніх економістів до професійної діяльності. Подано їх характеристику.

Ключові слова: компоненти, критерії, показники, автоматизована система опитування, готовність.

Оцінювання є невід'ємною складовою навчального процесу, що виникло як специфічна процедура у педагогіці й постійно супроводжує розвиток освіти. Традиційно система оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів у вітчизняній вищій освіті знаходить відображення в її оцінці і базується на критеріальному підході. Головна особливість цього підходу полягає в тому, що він дає змогу співвідносити рівень індивідуальних навчальних досягнень студента із запланованим до засвоєння повним обсягом знань, умінь, навичок (ЗУН), вимогами стандартів до окремих навчальних дисциплін, або групи дисциплін.

Проблема діагностування й оцінювання навчальних досягнень учнів (студентів) знайшла відображення у працях багатьох учених-дослідників: В. Аванесова, В. Беспалька, Н. Менчинської, М. Скаткіна, А. Усової, В. Чебишевої та ін., які обґрунтовують наукові підходи щодо розробки системи критеріїв та показників для оцінювання якості педагогічного процесу. Але в їх працях не висвітлені питання використання автоматизованих систем опитування і їх значення в об'єктивності оцінювання.

Тому *метою статті* ми обрали характеристику компонентів, критеріїв та показників сформованості готовності майбутніх економістів до використання автоматизованою системою опитування.

У працях науковців виділяють такі компоненти процесу оцінювання: змістовий, операційно-організаційний та емоційно-мотиваційний компоненти. Саме ці характеристики можуть бути взяті за основу визначення рівня навчальних досягнень, загальних критеріїв їхнього оцінювання та відповідних оцінок (у балах)[2]. Вимоги до фахівців економічного профілю періодично зазнають змін. Це впливає на зміну окремих критеріїв та показників структури готовності. Згідно досліджень С. Тарасової, до структури готовності майбутніх менеджерів-економістів відноситься інформаційна, мотиваційна, психологічна і рефлексивна складові [7, с. 13].

Проаналізувавши науково-педагогічну літературу, ми виділили наступні компоненти оцінювання навчальних досягнень студентів із застосуванням обчислювальної системи автоматизованого опитування (ОСАО) майбутніх фахівців економічного профілю в процесі професійної підготовки :

- 1) мотиваційно-цільовий;
- 2) когнітивний;
- 3) організаційно-практичний;
- 4) результативний.

Мотиваційно-цільовий компонент оцінювання навчальних досягнень студентів передбачає наявність у майбутніх фахівців економічного профілю цілісної системи уявлень щодо майбутньої професії, наявність соціальних установок стосовно фахової діяльності, а також наявність мети, потреб навчальної діяльності. Даний компонент передбачає оцінку усвідомлення мети підготовки, а також сформованість позитивного ставлення студентів до навчально-пізнавальної та майбутньої професійної діяльності; наявність стійкої мотивації у навчанні та при виконанні зразків професійних завдань. Даний компонент ха-

рактеризується сформованістю навчальних та пізнавальних мотивів, бажанням досягти професійного зростання, що актуалізує професійний саморозвиток майбутнього фахівця. Основою оцінювання тут виступає мотив – внутрішня спонука до дії.

У словнику іншомовних слів [1] термін «критерій» визначається як підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило.

В енциклопедичних виданнях критерій трактується як «мірило» для визначення оцінки предмета або явища; ознаку, взяту за основу класифікації, орієнтир, індикатор, на основі якого відбувається оцінка або класифікація чого-небудь, визначається значущість або незначущість у стані об'єкта[4, с. 174].

Критерій – це принцип оцінки ефективності, а показник – модель кількісної характеристики явища [3, с. 71]. В. Ягупов підкреслює, «критерії практично визначають зміст і перебіг навчально-пізнавальної діяльності студентів та безпосередньо встановлюють її результативність». Вибір критеріїв підпорядкований вимогам, які ставляться до нього: індивідуальність, систематичність, достатня кількість даних про оцінку, тематична спрямованість, об'єктивність, умотивованість оцінок, єдність вимог з боку контролюючих, оптимальність, всебічність, дієвість та гуманність [9, с. 411-412].

Критерієм для визначення сформованості *мотиваційно-цільового компоненту* є ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності, сформованість навчальних та пізнавальних мотивів, прагнення до самостійного здобуття фахових знань, вміння організувати власний пізнавальний процес, здатність визначити стратегію навчальної діяльності (постановка цілей та завдань, вибір методів та засобів навчання, контроль за навчанням); прагнення до реалізації власних здібностей, можливостей, особистих якостей; ступінь активності і самостійності розумової діяльності, що дає змогу реалізувати індивідуальну програму саморозвитку і самоосвіти. Оскільки дана система опитування є новою для студентів, то саме її новизна спонукає майбутніх фахівців до систематичних занять з предмету, створює додаткову мотивацію навчання.

Основними критеріями оцінювання знань є: глибина; повнота; міцність; оперативність; якість; гнучкість; систематичність.

Кожний критерій оцінювання рівня знань студентів характеризується власною сукупністю показників. Дефініція «показник» [6] трактується як: а) свідчення, доказ, ознака чого-небудь; б) наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення у чому-небудь; в) явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу.

У визначенні показників ми дотримувались таких вимог: чіткість змісту показників, можливість їх виміряти; системність показників що повинна забезпечувати найбільш повну характеристику досліджуваного процесу, бути гнучкою, адаптивною, здатною відобразити всі можливі зміни об'єкта; на результативність, ефективність показників.

Для нашого дослідження важливим є визначення поняття «оцінювання», оскільки саме воно є інтегральним у ракурсі нашого дослідження. У зарубіжних наукових колах оцінювання трактується як

систематичне тлумачення фактів, за яким розпочинається наступний етап – судження про їх цінність, а відтак, відповідне планування правильних дій [10, с. 15–41].

Якщо ж говорити про фахівців економічного профілю, то основними функціями оцінювання навчальних досягнень майбутніх економістів є:

- контролююча, що передбачає визначення рівня досягнень окремого студента (групи), виявлення рівня готовності до засвоєння нового матеріалу, що дає змогу викладачеві відповідно планувати й викладати навчальний матеріал;
- навчальна, що зумовлює таку організацію оцінювання навчальних досягнень студентів, коли його проведення сприяє повторенню, вивченню, уточненню й поглибленню знань, їх систематизації, вдосконаленню навичок і вмінь;
- діагностико-коригуюча, що передбачає з'ясування причин труднощів, які виникають у студентів під час навчання, виявлення прогалин в знаннях і вміннях та внесення коректив, спрямованих на усунення цих прогалин;
- стимулюючо-мотиваційна, що визначає таку організацію оцінювання навчальних досягнень студентів, коли його проведення стимулює бажання поліпшити свої результати, розвиває відповідальність, сприяє змагальності студентів, формує позитивні мотиви навчання;
- виховна, що полягає у формуванні вміння відповідально й зосереджено працювати, застосовувати прийоми контролю й самоконтролю, сприяє розвитку працелюбності, активності, акуратності та інших якостей особистості [5, с. 4].

При оцінюванні навчальних досягнень студентів мають враховуватися:

- 1) правильність, логічність, обґрунтованість, цілісність відповіді студента;
- 2) повнота, глибина, гнучкість, системність, міцність знань;
- 3) сформованість загально-навчальних і загально-трудова уміння і навичок;
- 4) рівень володіння розумовими операціями (вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати), формулювати висновки та обґрунтовувати їх;
- 5) творчі здібності і досвід творчої діяльності (уміння виявляти проблеми, розв'язувати, формулювати гіпотези та спростовувати чи підтверджувати їх).

Необхідно зазначити, що основними компонентами оцінювання є встановлення фактичного рівня знань, співвідношення виявлених знань з еталонними, оформлення результату навчальної діяльності студентів у вигляді оцінки-балів.

Показниками сформованості *мотиваційно-цільового* компоненту за окресленими критеріями є: міра усвідомлення значення професійної підготовки і свідоме ставлення до майбутньої професії; стійкий інтерес до навчання та майбутньої професійної діяльності; навчальна ініціативність; бажання оволодіти знаннями, уміннями та навичками фахової праці; усвідомлення особистісного сенсу та значущості професійного самовдосконалення, а відтак – інтенсивність участі в навчально-пізнавальній діяльності,

постійне фахове самовдосконалення.

Когнітивний компонент передбачає наявність у студентів певного рівня теоретичних знань майбутніх фахівців економічного профілю щодо сутності, функцій, передумов успішної професійної діяльності, набуття конструктивних, евристичних та системних знань, умінь та навичок застосовувати професійно-значущі елементи освіти при фаховій самореалізації.

Критеріями для визначення сформованості *когнітивного компоненту* є рівень оволодіння, засвоєння й оперування студентами фаховою термінологією, знання сутності, змісту майбутньої професійної діяльності, а також форм і видів економічних технологій, труднощів при роботі з ними. Швидкість реагування на опитування при виконанні тестових завдань у системі ОСАО є невід'ємною складовою даного компоненту. *Показниками* сформованості *когнітивного компоненту* за означеними критеріями слугує дієвість знань – наявність умінь їх застосування під час розв'язання практичних завдань, що, на думку В. Ягупова, передбачає конкретне визначення основних напрямів застосування знань у практичній діяльності та змістовну характеристику методів, процедур і методик дій щодо використання теоретичних і практичних знань [9, с. 412]. До *показників* цього компоненту відносимо також: рівень засвоєння економічних понять і прояву знань, здатність до творчої діяльності щодо реалізації засвоєних знань і вмінь (отримання нових знань на базі минулих) та здатності оцінювати свою діяльність (під час навчання, самонавчання, під час виконання професійних обов'язків), володіння професійно-значущими технологіями, методами та формами майбутньої професійної діяльності, знання і розуміння основних професійних понять і норм, необхідних для даного виду діяльності.

Організаційно-практичний компонент являє собою систему дій щодо розв'язання професійних завдань, які пов'язані з усвідомленням, сприйняттям та оцінюванням важливості та престижності майбутньої професійної діяльності. Даний компонент демонструє готовність практичного застосування набутих знань, вмінь та навичок у майбутній професійній діяльності.

Критерієм для визначення сформованості *організаційно-практичного компоненту* є наявність у студента інтегрованої сукупності умінь, знань та навичок для ефективної роботи з інформацією з метою використання результатів цієї роботи для вирішення професійних завдань; вміння розуміти та аналізувати отриману інформацію; успішно та результативно працювати з різними інформаційними джерелами. Тобто студент повинен вміти критично осмислити, систематизувати, якісно оцінити та використовувати опрацьований матеріал для вирішення поставленого завдання.

Показниками сформованості цього компонента є: позитивна взаємодія студента з викладачем під час оцінювання за допомогою ОСАО; здатність до професійної самореалізації, уміння ставити мету й завдання професійного самовдосконалення, планувати кроки щодо їх досягнення; наполегливість та дисциплінованість під час виконання навчальних завдань та досягнення цілей самовдосконалення; здатність розвивати на основі професійно орієнтованої фахової

підготовки прикладні знання, уміння й навички, спеціальні і психофізичні якості, необхідні для успішної професійної діяльності; сформованість професійних вмінь, що свідчить про готовність до професійної діяльності.

Результативний компонент оцінювання розкриває вміння студента реалізовувати результати своєї навчальної діяльності для здійснення професійних дій, визначає сформованість готовності майбутнього фахівця економічного профілю щодо вирішення складних професійних завдань.

Критеріями сформованості *результативного компоненту* оцінювання є опанування студентами навчальних програм з фахових дисциплін; освоєння певної сукупності знань, сформованість практичних навичок і вмінь; рівень особистісного і професійного розвитку; дієвості як всього дидактичного процесу, так і окремих його компонентів; сформованості мотивації навчально-пізнавальної і професійної діяльності тощо. За допомогою даного критерію здійснюється контроль і самоконтроль за ходом дидактичного процесу [9].

Показниками сформованості *мотиваційно-цільового компоненту* за означеними критеріями є: рівень оволодіння майбутніми фахівцями основними і спеціальними розумовими операціями при осмисленні фактів та явищ економічної дійсності, здатність до рефлексії власної фахової діяльності, саморегуляція особистості як ретранслятора ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Більшість авторів вважають за необхідне виокремити різні рівні володіння професійними уміннями,

але по кількості їх рівнів розвитку єдиної думки серед учених не існує.

Рівень – це ступінь досягнення у чому-небудь [4, с. 128]. У нашому дослідженні рівень – це ступінь сформованості професійних вмінь.

Більшість педагогів основними рівнями оцінювання знань вважають:

- репродуктивний (знання є свідомо сприйнятою, зафіксованою в пам'яті та відтвореною об'єктивно інформацією про предмети пізнання)
- реконструктивний (знання виявляються в готовності і вмінні студента застосовувати їх у подібних, стандартних, або варіативних умовах).
- творчий (студенти можуть продуктивно застосовувати знання і засвоєні способи дій у нетипових ситуаціях) [8].

Сучасні методи оцінювання повинні показати рівень оволодіння інтелектуальними вміннями, навичками комунікації, вирішення складних проблем, використання правових та інших соціальних інструментів, вміння визначати свої ціннісні орієнтири. У той час, коли традиційні методи оцінювання, націлені на рівень знання і розуміння, тобто засвоєння інформації, часто не підходять для оцінювання наведених вище вмінь, навичок та досвіду. Якісне оцінювання можливе лише за умови оптимального поєднання різноманітних форм та методів.

Обчислювальна система автоматизованого опитування являє собою такий інноваційний метод оцінювання навчальних досягнень студентів, що дає змогу якісно та достовірно рівень знань студентів. Тому ми присвятили дослідження саме цьому питанню.

Література та джерела

1. Бирик С. П. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / С. П. Бирик, Г. М. Сютя ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Харків : Фоліо, 2006. – 623 с.
2. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації : навч.-метод. посіб. / А. М. Бойко. – К. : ІЗМН, 1996. – 232 с.
3. Брокгауз Ф. А. Иллюстрированный энциклопедический словарь. Современная версия / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – М. : Эксмо, 2008. – 703 с.
4. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : ИКЦ «МарТ», 2005. – 448 с.
5. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. – К. : Шкільний світ, 2000. – 126 с.
6. Педагогіка / [Ю. К. Бабанский и др.]; под. ред. Ю. К. Бабанского. – М. : Просвещение, 1988. – 478 с.
7. Тарасова С. М. Формування у майбутніх менеджерів фінансово-економічного профілю готовності до управлінської діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. / С. М. Тарасова. – Кіровоград, 2006. – 20 с.
8. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. / В. М. Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 238 с. – (Альма-матер).
9. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
10. Kelly A. V. Curriculum: Theory and Practice : [Fifth Edition] ; [Text] / Albert Victor Kelly. – London : Sage Publication, Incorporated, 2004. – 269 P.

В статтє рассмотрен вопрос об использованных в исследованиях компонентах (мотивационно-целевой; когнитивный; организационно-практический; результативный), критерии (ценностное отношение к будущей профессиональной деятельности, уровень овладения, усвоения и оперирования студентами профессиональной терминологией, наличие у студента интегрированной совокупности умений, знаний и навыков, овладение студентами учебных программ по специальным дисциплинам) и показатели готовности будущих экономистов к профессиональной деятельности. Подано их характеристику.

Ключевые слова: компоненты, критерии, показатели, автоматизированная система опроса, готовность.

The article deals with the question of the components used in the study of components (motivational-targeted, cognitive, organizational, practical, effective), criteria (value attitude to future professional activity, the level of acquisition, assimilation and manipulation of student professional terminology, the presence of an integrated set of student skills, knowledge and skills students master the curriculum of professional disciplines) and indicators of future economists to professional activities.

Key words: components, criteria, indicators, automated system for survey readiness.